

KURULUŞ DEVRİ
OSMANLI TARİHÇİLİĞİNDE BİR GELENEK:
“TEVÂRÎH-İ ÂL-İ OSMÂN” TARZI ESERLER

*A Tradition in Ottoman Historiography in
the First Era of the Empire:
“Tevârih-i Âl-i Osmân” Style Books*

Mahmut Ak
Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
mak@istanbul.edu.tr
ORC-ID: 0000-0003-2069-3070

Öz

İslam Medeniyeti'nin bir parçası olarak Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı, devletin kuruluşundan yaklaşık bir buçuk asır sonra başlamıştır. İlk eserler, önceki devirlere ait *oğuznâme*, *selçuknâme* tarzının devamı olarak *menâkıbnâme* ve *gazavâtnâme* türünde destansı eserlerdir. Sonraki çalışmalara büyük ölçüde kaynaklık eden Yahşi Fakih'e ait *Menâkıb-ı Âl-i Osmân* adlı eser ilk Osmanlı tarihi kabul edilir. 15. yüzyılın ilk çeyreğinde Ahmedî tarafından kaleme alınan manzum *İskendernâme*'nin sonuna eklenen *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân* ise hâlâ varlığını koruyan ilk yazılı kaynak olarak bilinmektedir.

15. yüzyılın ilk yarısında çeşitlenmeye başlayan Osmanlı tarih yazıcılığında Sultan II. Murad devrinde ilk örnekleri görülen *Tevârih-i Âl-i Osmân* tarzı eserler son derece önemlidir. Bu tür eserler muhtevastaki özgün

bilgilerle menkıbevi anlatımı, gazavâtnâme tarzı üslubuyla ve döneminde okuyucu bulmuş olması yönleriyle dikkat çekicidir. Kütüphanelerde onlarca nüshası bulunan *Tevârih-i Âl-i Osmân* türü eserler, 18. yüzyıla kadar anonim pek çok farklı Osmanlı tarih yazıcılığının ortak ismi olarak kullanılmıştır. Manzum ve mensur farklı türleri bulunan *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı çalışmalar Aşıkpaşazâde, Kemâlpaşazâde ve Lütü Paşa gibi şahıslarla bütünleşmiş olmakla birlikte *Kitâb-ı Cihânnümâ*, *Tâcü't-Tevârih* gibi müstakil isme sahip eserleri ifade etmek için de kullanılmıştır. Gerek anonim gerekse müellifi belli olan *Tevârih-i Âl-i Osmân*lar, Osmanlı tarih yazıcılığında önemli çalışmalar olarak sonraki pek çok esere kaynaklık etmiştir.

Çalışmada bu bağlamda, kaleme alındığı 15. yüzyılın ilk yarısından itibaren *Tevârih-i Âl-i Osmân* tarzı eserler bilgi, içerik, üslup, özgünlük ve kaynak değeri açılarından incelenmektedir. Ayrıca bu eserlerin Osmanlı tarih yazıcılığında yeri ve önemi değerlendirilmekte ve bu alanda yapılan başlıca eserlere yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Tarihi, Osmanlı Tarih Yazıcılığı, Anonim Osmanlı Tarihi, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, Aşıkpaşazâde.

Abstract

As a part of the Islamic Civilization, historiography in the Ottoman Empire began about a century and a half after the establishment of the Empire. The first works in the field of historiography were epic works in the form of *manakibname* and *gazavatname*, which were the continuation of the previous eras style works as *oguznâme* and *selcukname*. The book named *Menakib-i Al-i Osman*, written by Yahşi Fakih, which was a great source for the following works, is considered as the first Ottoman history book. *Dastan-i Tevarih-i Müluk-i Al-i Osman*, which was added to the end of the verse *Iskendername* written by Ahmedi in the first quarter of the 15th century, is known as the first written source that still preserves its existence.

In the Ottoman historiography that started to diversify in the first half of the 15th century, the works of *Tevarih-i Al-i Osman*, its first examples were seen in the period of Sultan Murad II, are extremely important. Such works are remarkable in terms of their original content, narrative style, *gazavatname* style and the fact that they found readers in their periods. *Tevarih-i*

Al-i Osman type works, which have tens of copies in libraries, have been used as common names of many anonymous Ottoman historiography until the 18th century. *Tevarih-i Al-i Osman* style works, which have different types of verse and prose, are used to express the individual works such as history of Aşıkpaşazade, Kemalpaşazade and Lütü Pasha, it is also integrated with different named works such as *Kitab-ı Cihannuma*, *Tacu't-Tevarih*. The works of *Tevarih-i Al-i Osman*, which are both anonymous and whose authors are obvious, were later the sources of many important works in Ottoman historiography.

In this article, in this context, since the first half of the 15th century when it was written, *Tevarih-i Al-i Osman*-style works are analysed in terms of information, content, style, originality and resource value. In addition, the place and importance of these works in Ottoman historiography are evaluated and major works in this field are included.

Keywords: Ottoman History, Ottoman Historiography, Anonymous Ottoman History, *Tevarih-i Al-i Osman*, Aşıkpaşazade.

Osmanlı Devleti'nde tarih yazıcılığı göçebe yaşam tarzının olumsuz bir etkisi olarak devletin kuruluşuna nazaran çok daha geç zamanlarda başlamıştır. İlk eserler, önceki Oğuzlar geleneğinin süregelen etkisi ile kaleme alınmış olan içerik ve üslup olarak *oğuznâme* (Bayat, 2016), *selçuknâme* (Merçil, 2009) türünde yazılan *menâkıbnâme* (Şahin, 2004) ve *gazavâtnâme* (Erkan, 1996) eserleridir. Daha sonraki müverrihlere büyük ölçüde ilham ve kaynak olan Yahşi Fakih'e (?-1413'ten sonra) ait olduğu belirtilen *Menâkıb-ı Âl-i Osmân* yazılı ilk Osmanlı tarihi olarak kabul edilir (Şahin, 2013). 1400'lerin başlarında Taceddin İbrahim b. Hızır Ahmedî (1334-1413) tarafından manzum destan tarzında yazılan *İskendernâme*'nin sonuna eklenen *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülük-ı Âl-i Osmân* isimli bölüm ise günümüze ulaşmış ilk yazılı kaynak olarak hala geçerliliğini korumaktadır. Büyük İskender'in (MÖ 356-323) menkıbesinden hareketle 8 bin beyit olarak kaleme alınan eserin sadece 340 beytinde Osmanlı tarihinden bahsedilir (Banarlı, 1939).

Sultan II. Murad (1404-1451) devri Osmanlı tarih yazıcılığında önemli bir gelişmeye sahne olmuştur. Öncesi dönemlerde rağbet gören

Arapça-Farsça eserlerin tercümelerinden sonra özellikle onun himaye ve desteğiyle ilk örnekleri görülen *Tevârih-i Âl-i Osmân* türündeki eserler daha sonra kabul gören bir gelenek olarak benimsenmiş ve sonraki dönemlerde etkilerini sürdürmüştür. Kendine özgü tarz ve üslubuyla bu tür eserler naklettiği özgün bilgilerin yanı sıra menkıbevi anlatımı ile *gazavâtnâme* türünde kaleme alınmış eserler olup dönemde istinsah edilerek geniş kitlelere ulaşmış olması yönleriyle de ayrıca önem arz eder.

Tevârih-i Âl-i Osmân türü eserlerin ülkemizde ve yurt dışında çeşitli kütüphanelerde farklı içerik ve zeyillerle müstakil veya istinsah olarak onlarca nüshası bulunmaktadır. İlk olarak Âşıkpaşazâde ile özdeşleşen bu eserlerin çoğu müellifi ve müstensihi meçhul olarak ortaya çıkararak yayılmıştır. Ayrıca daha sonra Oruç b. Âdil (?-1503'ten sonra) (Özcan, 2007), Ruhi Çelebi (?-1522) (Küçükdağ, 2008), İbn-i Kemal/Kemalpaşazâde (1468-1536) ve Lütü Paşa (1488-1564) (İpşirli, 2003; Atik, 2001) gibi müverrihler tarafından da aynı isimle *Tevârih-i Âl-i Osmân* olarak müstakil Osmanlı tarihleri kaleme alınmıştır. Manzum ve mensur farklı türleri bulunan bu çalışmalar ortaya çıktığı II. Murad döneminden 17. yüzyıla kadar çeşitli tür ve üsluplarda Osmanlı tarih yazıcılığının önemli bir unsuru olarak kabul görmekle birlikte pek çok farklı Osmanlı tarihinin ortak ismi olarak da kullanılagelmiştir. Ayrıca *Kitâb-ı Cihânnümâ* (Mehmed Neşri, 1493?) (Mehmed Neşri, 1949, 1957, 2014), *Tâcü't-Tevârih* (Hoca Saadeddin, 1584) (Hoca Saadeddin Efendi, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 5970; Hoca Saadeddin Efendi, 1979) gibi müstakil isme sahip eserleri ifade etmek için de aynı tabir kullanılmıştır.

Bilindiği üzere kuruluş devri Osmanlı tarihine dair kaynaklar son derece sınırlıdır. Bu döneme ait özgün nitelikte çok az sayıda malzeme günümüze ulaşabilmiştir. Dönemi bütünüyle kapsayan kroniğe rastlamak imkansızdır. Dönem ile ilgili sınırlı bilgi sadece Bizans tarihçileri Georgios Pachymeres (?-1310?), Nicephoras (1328-1359), Kantakousenos (1292-1383) ile İbn Said (1213-1286), İbn Battûta (1304-1369) ve el-Umârî (1300-1384) gibi Arap seyyahların eserlerinde yer almaktadır. Bu nedenle *Tevârih-i Âl-i Osmân*lar, Osmanlı tarihinin ilk bir buçuk asrı için önemli bilgiler ihtiva eden yegane nadir kaynak olarak önemini korumaktadır (Afyoncu, 2003).

Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân tarzı eserlerin nüshaları meselesi ise oldukça karmaşıktır. Şimdiye kadar üzerinde çeşitli incelemeler yapılmış ve tespit edilmiş nüshaların dışında henüz ulaşılamamış nüshalarının da olması kuvvetle muhtemeldir. Nüshalar konusunda Friedrich Giese (1870-1944) 14 nüshanın karşılaştırmalı neşrini yayınlayarak detaylı bir çalışma gerçekleştirmiş, fakat daha sonradan yapılan incelemelerde bazı hatalı tespitlerde bulunduğu görülmüştür. Ancak kendisinin ayrıntılı ve eleştirel değerlendirmeleri bu eserler üzerine ışık tutmaya devam etmektedir (Anonim-Giese, 1922, 1925, 1936). *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* nev'indeki eserler yazıldıkları dönem itibarıyla basitçe Almanca ve Latinceye de tercüme edilmiştir. *Anonim Tevârih*ler üzerine yapılan bu çalışmaların dışında, Franz Babinger (1891-1967) (Babinger, 1925), Th. Sheif (1894-1939), Paul Wittek (1894-1978), W. L. Menage (1920-2015), Irene Beldiceanu, Colin Imber (Imber, 2005) gibi Avrupalı tarihçi-yazarlar ile Âli Bey (Âşıkpaşazâde, 1332) Nihal Atsız (1905-1975) (Âşıkpaşazâde, 1970; Oruç b. Âdil, 1972), Şerafettin Turan (1925-2015) (İbn Kemal, 1954, 1957, 1970, 1983), Halil İnalçık (1916-2016) (İnalçık, 1978), Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç (Âşık Paşazâde, 2007), Abdülkadir Özcan (Özcan, 2000, 2011) ve Necdet Öztürk (Öztürk, 1999, 2000; Hadîdî, 1991, 2015; Kemal, 2001; Oruç b. Âdil, 2007; Âşıkpaşazâde, 2013) gibi bilim adamlarının çeşitli araştırma inceleme eserleri ile birlikte ayrıca tıpkıbasım ve neşir çalışmaları da mevcuttur (Özdemir vd., 2019; İnce, 2018; Özcan, 2013; Adalıoğlu, 1999; Dervişoğlu, 2018). Yine söz konusu *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* nev'indeki eserler tarih-dil ve edebiyat alanlarında bir kısım yüksek lisans ve doktora tezlerine de konu edilmiştir (Akgün, 1988; Birbiçer, 1990; Severcan, 1991; Söylemez, 1995; Atik, 1996; K. Şahin, 2000; Ayhan, 2003; Oğuz, 2005; Gürsu, 2005; Çan, 2006; İğci, 2011; Salduz, 2019; Aktemur, 2019).

Tevârih-i Âl-i Osmân türü eserleri kapsamı bakımından birkaç grupta toplamak mümkündür. V. L. Menage tarafından "Muhteviyat açısından çeşitlilik gösteren, fakat esasta birbirine bağlı olan, popüler tarihler" olarak nitelendirilen *Tevârih-i Âl-i Osmân*ların pek çoğu Süleyman Şah'ın Rum'a yani Anadolu'ya gelişi ile başlayarak değişik tarihlerde son bulmaktadır (Menage, 2005). Geneli II. Bayezid (1447-1512) devri ortalarına 900/1494 yılına kadar gelmektedir. Bir kısmı ise Kanuni Sultan Süleyman (1494-1566) devri ortalarına 957/1550'lere kadar gelir. Birkaç yazma ise

17. yüzyıla kadar uzatılmıştır. Bu eserlerin hemen her nüshası farklı zeyllere zemin hazırlamıştır. Yazılmaya başlanmasının ardından birbirinden farklı birkaç müverrih veya müstensih tarafından yapılan ilavelerle tarih anlatımı dönem dönem sürdürülmüştür. Bu yüzden bitiş yılları derleyenin yaşadığı döneme yani ömrüne göre değişiklik gösterir (Özcan, 2011).

*Anonim Tevârih*lerin içeriğinde Osmanlıların soyunun Selçuklulara, Oğuzlara dayandırılması ve Şeyh Edebalî'nin (1206 -1326) ön plana çıkarılması gayreti görülür. Anlatım daha çok padişah ve şehzadeler etrafında yoğunlaşır. Daha sonra ise Kostantiniyye bahsi geniş yer bulur. Tarih boyunca İstanbul kuşatmaları özellikle Müslümanların İstanbul kuşatmaları detaylıca anlatılır. Efsanevi anlatımla İstanbul ve Ayasofya tarihçesine geniş yer verilir. İstanbul anlatımı fetih sonrasında İstanbul'un fethi bahsine dönüşmüştür. Görülen bu İstanbul ilgisinde elbette Hazret-i Peygamber'in İstanbul'un fethine dair hadisi ve İslam halifelerinin İstanbul'a atfettikleri önemin etkisi büyüktür. Bu eserler, kronik tarih bilgisi ile birlikte, padişahların siyasi ve askeri faaliyetlerini, ayrıca çeşitli amaçlarla yaptırdıkları müesseseleri, bu kurumların işleyişini ve diğer pek çok hadiseyi anlatmaları bakımından da adeta yazıldığı dönemin aynası durumundadır. Eserlerde teşkilat tarihi, tarihi coğrafya, şehir tarihi, biyografi, fetihnâme, gazânâme, linguistik ve teoloji gibi farklı alanlara dair bilgileri bir arada bulmak mümkündür. Bir diğer yönüyle yangın, sel felaketi, zelzele gibi afetler, sosyal olaylar ve ay-güneş tutulması gibi astronomik hadiseleri birlikte vermeleri de özgün bir tarza sahip olduklarını göstermektedir.

*Tevârih-i Âl-i Osmân*lar genel olarak nesir şeklinde kaleme alınmıştır. Birkaçında, Ahmedî'nin *İskendernâmesi*'nden alındığı düşünülen manzum parçalara veya Arapça manzum kısımlara rastlanır. Konuşma diline yakın sade bir Türkçe ile özellikle askeri zümre ve halk arasında okunmak üzere yazılmış halk destanı niteliğinde olan bu eserlerde imlada kural ve tutarlılık görülmez. Ancak genelinin hitap ettiği halk kitlesi için okuma kolaylığı sağlaması amacıyla harekeli olarak yazılmış olması dolayısıyla günümüzden yaklaşık yedi yüz yıl önceki özel isimlerin doğru okunmasına imkân sağlamaktadırlar. Yazıda dönemin dil-üslup özellikleri bütün yönleriyle yansıtılır. Bu nedenle kaleme alan müstensih veya katiplerin halktan oldukları düşünülebilir. Bu açıdan dönemin eserlerinde anlatıma bakılacak olursa erken dönem *Tevârih-i Âl-i Osmân* türü eserlerin önemli kaynaklarından

olan Ahmedî, İskendernâmesinin *Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân ve Gazev-i İşân bâ-Küffâr* başlıklı bölümünde Osman Bey dönemi sonrası Orhan Bey dönemi gelişmelerinin şu şekilde manzum olarak hikaye edildiği görülür (Ahmedî, 1988, 6931-6940):¹

Ol öliceğ aldı yirin Urhan
Ana didi ehl-i kerâmet ki Urhan

Her yanadın yürüyüben bir çeri
Rûz u şeb târâc itdi kâferi

Avret oğlan bulduğın itdi esîr
Kırdılar bâkî ne var bürnâvü pîr

Kâfir üzre ahdılar a'vân-ı dîn
Andan itdiler gazâ adın ahın

Kâferi karşı yirinden sürdiler
Küfri yire sohuban yitürdiler

Her yanadın il ehli yitdiler
Dîn nedür ü şer'i takrir itdiler

Nirede kim var ıdı âsâr-ı şirk
Yudı tevhîd anı vü kalmadı çirk

Ol zamandan kim fariza oldu gazâ
Bâri anlar bigi kim kıldı gazâ

Key ulu gâzî aldı biş altı hisâr
Bunlar aldı bunca il ü şeh'r ü diyâr

Çünkü Hakk Urhanı itdi pâdişâh
Oldı ol dîn ehline püşt ü penâh

1 Bu ve benzer anlatımlardan manzum parçaların *Tevârih-i Âl-i Osmân*'lara çoğu kez dahil edildiği görülür.

Friedrich Giese'nin neşrettiği *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*'da ise şöyle bir sade anlatım ve özel isimlerin doğru okunuşu dikkat çeker (Anonim-Giese, 1992):

Bu taraftan Konur Alp Gazî ve Rahmân ve Akça Koca ittifâk itdiler. Konur Alp Akyazı ovasın ve Konurpa ilin ve Bolı şehrin ve Muturnı vilâyetin feth itdi, kendüye musahhar itdi. Akça Koca dahi Koca iline feth itdi. Anıncün ol ile Koca ili dirler. Sonra Konur Alp ve Akça Koca dâr-i fenadan dâr-ı bekâya rihlet irdiler, Allah emrine vardılar. Orhan ol vilâyet sancağın oğlu Süleyman Paşa'ya virdi. İnöni sancağın oğlu Murad Gâzi'ye virdi kim jiçi oğlydı. Orhan Gâzi kendi geldi İznikmid'i feth itdi. Kiliselerini yıkdı. Yirlere mescidler ve medreseler yapıdı. Şimdiki halde İznikümid'de medresesi vardur. Kara Mürsel dirlerdi bir er vardı. Ol kenârları beklediler kim tâ kim İstanbul'dan gemi çıkartmaz oldılar. Yalak ovasın Akça Kocayile olan gâzilere timar üleşdürdiler. İrmeni pazarını Yahşi Lala'ya virdiler. Ve Kandırı vilâyetin Akbaşa virdiler. Buların neslinden şimdi vardur. Fazlullah kâdi kim şimdiki halde Gaelibolı'da tekkesi vardur, Akça Koca neslindedür. Ve Koca ilini ve Konur Alp ilini ve Bolı vilâyetini bunlar açmışlardır. Çün Orhan Gâzi tamâm memleketleri mukarrer itdi, pâdişah oldu, karındaşı Ali Paşa'yı katına okudu. Eytidi: "İy karındaş memleket sana bana beğlik gerekmez" diyü bilkülliye beğliği terk idüb Orhan'a ısmarladı. Kendi bir köşeyi ihtiyâr itdi. Ol zamanda kardaş kardaşa hürmet iderdi. Birbirini ağırlarlardı. Bir gün Ali Paşa karındaşı Orhan'a eyitdi: "İy kardeş! Şimdengerü leşkerün ziyâde oldu. İslâm leşkeri artıdı. Muhamed dîni âşikâre oldu, şevket tutdı. Günden güne ziyâde oldu. Sen dahi âlemde bir nişân ko kim gayrı leşkerde olmaya" didi. Orhan Gâzi eyitdi: "İy karındaş! Sen ne dîrsen eyle olsun", didi. Ali Paşa eyitdi: "İy karındaş! Kamu leşkerün kızıl börk eysünler, sen ak börk gey" didi. Ve "sana ta'alluk olanlar ak börk geysünler" didi. "Âlemde bu dahi bir nişân ola." didi. Orhan Gâzi vardı Hacı Bektaş Hünkâr'dan dest-i tevbe idüp ak börk geydi ...

Üslubu kıyaslamak anlamında *Tevârih-i Âl-i Osmânlardan* büyük ölçüde yararlanan ve sonraki dönemlerin (1553?) bir diğer örneği Lütü Paşa'nın eserine bakılacak olursa üslup ve anlatımda benzerlik göze çarpar (Atik, 2001, 160):

Andan Gâzi Murâd yerine geçüb Pâdişâh oldu. Târih-i mezkürde Sultân Murâd Pâdişâh olıcak Karaman-oğlı muhâlefet idüb Tatar'dan ve Türk'den Varsak'dan ve Turgut'dan ve Rum'dan ve Şam'dan her yerden Karaman-oğlı ile leşker var idi. Sultan Murâd dahi kimesneden yardım istemeyüb Hak Te'âlâ Hazretine tevekkül idüb Karaman-oğlı ile buluşub şirâne ceng idüb Karaman oğlı dahi bu kadar leşkerleriyle önünde turamayub âhir girizân oldu. Beglerinden ve âdemlerinden

nicesi helâk oldılar. Hak Te'âlâ Sultân Murâd'a bu feth-i azîmi müyeser idüb dahi nice memleket alub mülküne ilhâk eyledi. Andan gelüb Burusa'da karâr itdi. Ba'dehû Sultân Murâd çok leşker cem' idüb Lala-sı Şahin'e begler begilik virüb ve Candaralu Kara Halil'e Kadı'askerlik viridi. Gelüb Geliboli'dan geçüb Rum-ilinde nice kal'alar feth idüb Dimetoka ve İlbeğ'i, Burguz'ı ve Çorum'ı [Çorlu] ve Keşan'ı feth idüb, andan Lala Şahin'e azîm leşker virüb Edirne'ye gönderdi...

*Tevârih-i Âl-i Osmân*ların savaşların ve mücadelelerin genel anlatımı ve üslup açısından *gazavât-nâme* tarzında hikayevi-destansı bir tarza da sahiptir. Bu anlatımın kökeni bir taraftan Türk destanlarında, *oğuz-nâme*, *saltuk-nâme* gibi eserlerde, diğer taraftan *megâzi*, *siyer* ve *menâkıbnâme* edebiyatı ile ilgili İslam fetih geleneğinin izlerinde aranmalıdır. Bunda Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması için gaza ve cihad ruhunun bu eserler ile canlı tutulmaya çalışılması etkilidir. Zira merhum müverrih Halil İncalcık'ın da ifade ettiği gibi Osmanlı sınırlarında derviş ve gazilerin çoğunlukla aynı kişiler olduğu kabul edilirse menkıbe ile gaza anlatımının aynı eserde birleşmesi doğal görülmelidir (İncalcık, 2005). Bu açıdan Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol üstlenen Ahîyân-ı Rûm, Gaziyân-ı Rûm, Abdalân-ı Rûm ve Bacıyân-ı Rûm gibi yarı askeri sivil toplum yapıları hakkında önemli bilgiler veren yegâne kaynak olarak da ayrıca öneme sahiptirler.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân tarzı eserler kaynak değeri olarak ele alınacak olursa, muhtevasında yer alan İstanbul-Ayasofya tarihleri ile ilgili bilgilerin efsanelere dayandırıldığı müşahede edilir. Ayrıca tarihi anlamda bazı bilgi ve kronolojik hatalar da mevcuttur. Özellikle İslam tarihi ile ilgili dönem, yani Dört Halife, Emeviler, Abbasiler devirleri ve İstanbul kuşatmaları ile ilgili konularda yer yer kronolojik hatalar mevcuttur. Bu sözlü kaynakların eserlere dahil edilmiş olması ihtimalinin doğal bir sonucu olarak görülebilir. Bu dönemlere ait malumatın ve kaynağın az oluşuna paralel olarak Osman Gazi (1258-1326) ve Orhan Gazi (1281-1362) etrafında gelişen olaylar daha karmaşık anlatılır. Bunun dışında yazıldığı dönemlerdeki olaylar hakkında Oruç Bey, Âşıkpaşazâde, Mehmed Neşrî (1450-1520) gibi müelliflerin eserlerinde yer almayan orijinal pek çok bilgiyi günü gününe ayrıntılı olarak vermeleri açısından da önem arz etmektedirler. Örnek olarak belirtilecek olunursa pek çok tarih kitabında Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu 1299 yılı olarak verilmişse de *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*ların çoğunda 1290 yılı gösterilmektedir. Yine Oruç Bey ve Âşıkpaşazâde Mercidabık

Savaşı'nın adını *Mecnun Tabak* olarak verirken *Anonim Tevârihler* bunu doğru şekilde *Mercidabık* olarak verir. Bu açıdan döneminin özel isimlerini doğru yansıtmak konusunda ön plana çıkarlar (İnalcık, 2005, 97).

Osmanlı tarihinin ilk kaynaklarından olarak bilinen *Yahşi Fakih Menâkıbnâmesi Tevârih-i Âl-i Osmân*ların da temel kaynaklarıdır. Günümüzde mevcut bir nüshasına rastlanmayan eser, Âşıkpaşazâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osmân*'ında verdiği bilgilerce doğrulanmaktadır. Zikredildiği üzere Âşıkpaşazâde, kardeşi Musa Çelebi'ye (1388-1413) destek vermek üzere yola çıkan Mehmed Çelebi'nin (1386-1421) birliklerine katılmış, ancak Geyve dolaylarında hastalanarak Yahşi Fakih'in evinde misafir olarak kalmıştır (1413). Böylece Yahşi Fakih'in kendisinden ve eserinden bilgiler edinme fırsatı bulmuştur. Bu nedenle *Yahşi Fakih Menâkıbnâmesi* Âşıkpaşazâde'nin temel kaynağını oluşturur. Merhum İnalcık'ın ilk dönem *Tevârih-i Âl-i Osmân*ların kaynağına dair tespitlerine göre *Yahşi Fakih Menâkıbnâmesi* (1389 veya 1422) ve ona yapılan zeyl (1422) Âşıkpaşazâde ve Mehmed Neşri'nin esas kaynağını teşkil eder. Doğrudan *Yahşi Fakih Menâkıbnâmesi* zeyli, diğer menâkıbnâmeler ve onların muhtasar istinsahları ile birlikte *Hamzavi* (1412) ise *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*ların asıl kaynaklarıdır (İnalcık, 2005, 97).

Yine Ahmedî'nin İskendernâmesinin (1390 -1410) sonunda yer alan *Dâsitân-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân* isimli bölüm *Tevârih-i Âl-i Osmân* üslubunda yazılan eserlerin esas kaynaklarıdır. Özellikle bu eserlerde kaydedilen manzum beyitlerin çoğu *İskendernâme*'ye dayandırılmaktadır.

Saray takvimlerinin de *Tevârih-i Âl-i Osmân* türü eserlere kaynaklık etmesi kuvvetle muhtemeldir. İlki 1421 tarihli olan bu saray takvimleri, erken ve basit yıllıklar olarak görülmekte ve padişahların seferleri, fetihler, siyasi ve askerî hadiseler gibi konuların yanı sıra deprem, sel, veba gibi doğal afetlerin de yıl yıl saray müneccimleri tarafından kaydedildiği astronomik temalı eserler olarak bilinmektedir. Bu bakımdan bu takvimler hem olaylar hem de kronolojik anlatımda *Tevârih-i Âl-i Osmân* geleneğinin önemli kaynaklarıdır. Bu minvalde *Cedâvilü't-takvîm*, *Cedvelü'l-ihdiyârât* gibi astrolojik eserlerde bulunan takvimler de *Tevârih-i Âl-i Osmân*larda kaynak olarak kullanılmıştır. Yine *Anonim Tevârihler*de ilk dönem İslam geleneğinin eserlerinden *Kısas-ı Enbiyâ*, *Şerh-i Mesâbih*

ile *Tirmizî*, *Kurtubî* gibi ravilerin isimleri geçmektedir. “Raviler şöyle eydürler kim,” şeklinde farklı kaynaklara geçiş esnasında bahsi geçen bu eserlerle birlikte menâkıbnâmelerin kullanıldıkları görülür. *Oğuznâme* ve *Saltuknâme*’de bulunan yaygın halk hikayeleri yine *Tevârih-i Âl-i Osmân* tarzı eserlerde tekrarlanmaktadır (İnalcık, 2005, 97).

İstanbul’un fethinden sonra farklı alanlarda Bizans eserlerinin bizzat Fatih Sultan Mehmed’in emri ve desteğiyle tercüme edildiği bilinmektedir. Bu çalışmalar ile birlikte Avrupalı tarihçi-yazarların bilhassa İstanbul ve Ayasofya anlatılarının sonradan *Tevârih-i Âl-i Osman* türü eserlere eklendiği de görülmektedir.

Kaynaklar konusunda bir diğer önemli husus müverrih ve müstensihlerin, zeyl yapan müelliflerin müşahedeleri ile şifahi rivayetlerin yine bu eserlerde geniş yer bulmasıdır. Bu açıdan *Tevârih-i Âl-i Osmân* usulü eserlerin istinsahlarının salt bir istinsah olmaktan öte ilave bilgilerle farklı edisyonlara dönüşmüş yeni telifler olduğu söylenebilir.

Daha önce zikredildiği üzere özgün yapısı ve içerdiği yegâne bilgilerle bu eserler, Osmanlı tarihinin ilk bir buçuk asırlık dönemi için son derece önemi haizdir. Aynı zamanda sonraki süreçte yazılan tarihi eserlerin *Anonim Tevârihleri* temel kaynak olarak kullanılmalarından dolayı da mühimdirler. Döneminden itibaren Kıvamî (15. yy) (Kayaalp, 2002), İdris-i Bitlisî (1452-1520), Âşıkpaşazâde, Kemalpaşazâde, Ruhi Çelebi, Şükrullah (1388 -1488), Oruç b. Âdil, Mehmed Neşri, Edirneli Ruhi, Lütfi Paşa gibi pek çok müverrihin eserlerinin de temel kaynağı mezkûr *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*lardır. Hatta 17. yüzyılda kaleme alınmış, *Tâcü’t-Tevârih*, *Fezleke* (Kâtib Çelebi, 1654 -1655) (Aycibin, 2017), *Kühü’l-Ahbâr* (Gelibolulu Mustafa Âli, 1592 -1599?) (Gelibolulu Mustafa Âli, 2019) gibi eserlerde bile tarz ve üslup ile birlikte muhteva olarak *Tevârih-i Âl-i Osmân*ların etkilerini görmek mümkündür.

II. Bayezid devrinde *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân* tarzı eserlerin sayısında artış görülür (Özcan, 2013). Yine bu dönem Âşıkpaşazâde’nin eseri bu geleneğe farklı bir boyut kazandırır. Âşıkpaşazâde’nin ve *Tarihi*’nin günümüze ulaşmamış olan Yahşi Fakih’in *Menâkıbnâmesi*’nden yararlanılan ve ondaki bilgileri aktaran tek kaynak olması son derece önemlidir. Ayrıca müellifin Çelebi Mehmed’den itibaren bir çok savaşa katılarak

müşahedelerini değerlendirmesi; daha sonraki tarihçilere kaynaklık etmesi bakımından destansı gazavâtname tarzındaki *Tevârih-i Âl-i Osmân*lar içinde özel bir yeri vardır. 1484 yılında tamamlanan eser, geniş biyografik muhteva bulundurması ve başta Fatih Sultan Mehmed (1432-1481) olmak üzere gerektiğinde padişahları ve ümerayı eleştirmekten çekinmemesi gibi bariz farklılıklar ile dikkat çekmektedir. Eserde ilk kez Osmanlı uleması, fukahası, sulehası ve meşayih her padişah dönemi için ayrı ayrı tasnif edilerek verilmiş, Osmanlı padişahlarının hasletlerinden bahsedilmiş, vezirler sıralanmış ve bu şahıslar çerçevesinde menkıbevi hikayeler anlatılmıştır. İlk Türkçe müstakil “Osmanlı Tarihi” olarak belirtilen eser ilk biyografi pasajları bulunduran çalışma olarak da nitelendirilebilir (Emecen, 1999). Ahmedî, Şükrullah (?-1464’ten sonra) (Şükrullah, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi Nuruosmaniye, 3059; Yıldız, 2010; Demiroğlu, 1992)², Enveri (?-?, 15. yy ortaları) (Özcan, 1994)³ gibi tarihçiler Osmanlı tarihini, dünya tarihinin bir parçası olarak ele alırken, Âşıkpaşazâde, tarihinin tamamını Osmanlı Devleti’ne ayırmıştır (Afyoncu, 2003, 105).

Osmanlı tarih yazıcılığında önemli bir dönüm noktası II. Bayezid dahil ilk sekiz padişah devrini anlatan İdris-i Bitlisi’nin (1452-1520) *Heşt Bihişt* ismiyle şöhret bulmuş Farsça manzum eserdir (Özcan, 1999, 2000). Sultan II. Beyazîd’in “belagatlı, zarif ve latif” bir eser yazılmasını emretmesi üzerine kaleme alınmaya başlanan bu çalışma ile Osmanlı tarih yazımı Farisî etki altına girmiştir. Sonrasında ise Şehnâmeciliğin tesiriyle Selimnâme ve Süleymannâmeler kaleme alınmıştır. Bu Farisî etki Türk-İslam kültürünün bariz özelliklerini yansıtan *Tevârih-i Âl-i Osmân* geleneğinin giderek geri planda kalmasına sebep olmuştur.

İdris-i Bitlisi’nin bu eserine muadil olarak yazılmış en kapsamlı derleme tarih olan İbn-i Kemal’in (Kemalpaşazâde) *Tevârih-i Âl-i Osmân* adlı eseri, yüksek düzeyde bir Türk nesri yansıtma amacı taşıyan edebi bir çalışmadır (Uğur, 1985; Kemal Paşazâde, 1996, 1997, 2014; İbn Kemal, 2000).⁴ Bu eser önceki eserler gibi olayları birbirinden bağımsız olarak

2 II. Mehmed Devri tarihçilerinden olup eseri *Behçetü’l-Tevârih*’i 1456-1459 yıllarında Farsça olarak kaleme almıştır.

3 Manzum olarak kaleme aldığı eseri *Düstûrnâme-i Enveri* olarak bilinir.

4 X defter (cilt) olarak tasnif ve tanzim edilmiş olan eserinin I, II ve VII. defterleri Şerafettin Turan tarafından neşredilmiştir bkz; İbn Kemal, 1954, 1957, 1970, 1983.

değil de müselsel bağlantılarla anlatması bakımından Osmanlı tarihçiliğine yeni bir anlayış getirmiştir. Diğer taraftan uzun yıllar devlet hizmetinde bulunmuş, 1539-1541 yıllarında sadrazamlık yapmış olan Lütü Paşa tarafından da önemli bir *Tevârih-i Âl-i Osmân* kaleme alınmıştır. 16. yüzyılın başlarından 1553 yılına kadar geçen olayları müşahedelerine ve tecrübelerine dayanarak anlatması birinci elden kaynak olarak eserine başka bir derinlik kazandırmıştır. Ayrıca Lütü Paşa Ahmedî'den Âşıkpaşazâde ve Neşrî'ye kadar pek çok eseri ve *Tevârih-i Âl-i Osmân*ları kaynak olarak kullanmıştır.

Tevârih-i Âl-i Osmân tarzı eserler sadece bahsi geçen bu müellifler ile sınırlı değildir. Daha sonra *Tevârih-i Âl-i Osmân* geleneği anonim olarak veya belirli müellifler tarafından müstakil olarak sürdürülmüştür. Bazen klasik tevarih usulü üzere müstakil eserler veya kronik parçaları kaleme alınmış, bazen de alışılmışın dışında eleştirel ve gayri resmi kaleme alınan tarihler için bu tabir -*Anonim Osmanlı Tarihi*/*Tevârih-i Âl-i Osmân*- kullanılmıştır. 17. yüzyılda ise Gelibolulu Mustafa Âli'nin *Künhü'l Ahbâr*'ı, Hoca Saadeddin Efendi'nin *Tâcü't-Tevârih*'i, Mehmed Zaim'in *Cami'ü't-tevârih*'i, Katib Çelebi'nin *Fezleke'si* *Tevârih-i Âl-i Osmân* geleneğinin son örnekleri olarak görülebilir. Bu gelenek 17. yüzyılda vakanüvislik kurumunun gelişmesi ve fetihnamelelerin kaleme alınmasıyla yerini yeni bir tarih yazımına bırakmıştır.

Sonuç

15. yüzyılın ilk çeyreğinde Sultan II. Murad'ın teşviki ile ilk örnekleri görülen *Tevârih-i Âl-i Osmân* türü eserler, Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi için en önemli kaynaklardır. Anonim tarih yazıcılığı olarak doğmuş olmakla birlikte bu gibi eserler bir taraftan anonim olarak diğer taraftan malum müverrihler tarafından yazılmaya devam etmiş ve yaklaşık üç asır boyunca bu tarz tarih yazımı sürdürülmüştür. Osmanlı tarihinin ilk bir buçuk asrı için saray tarihçilerinin eserleri dışında en geniş bilgilere sahip kaynaklar olmaları dolayısıyla *Tevârih-i Âl-i Osmân*lar kabul görmüş ve pek çok müverrihin eserinde temel kaynak olarak kullanılmıştır. Türk-İslam geleneğinin etkisiyle yazılmaya başlanan eserler, özde ilk örneklerle bağlı kalmakla birlikte zaman içerisinde birtakım değişimlere uğramış ve yeni üslup-yazım tarzları ortaya çıkmıştır.

Ayrıca VIII ve IX. defterler Ahmet Uğur, III. defter Abdullah Satun, IV. defter Koji Imazawa ve X. defter Şefaettin Severcan tarafından yayınlanmıştır. V. defterin nüshasına bugüne kadar ulaşamamış olup VI. defter ise henüz neşredilmemiştir.

Bir yönüyle de bu eserlerle, Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve yükselişi destansı bir üslupta anlatılarak gaza ve cihad ruhu canlı tutulmak, halka ümeranın geçmişi öğretilmek ve Osmanlı tebaası olmanın heyecanı da yaşatılmak istenmiştir. *Tevârih-i Âl-i Osmân* geleneği, dilindeki sadelik, dolgun içerik ve yalın üslubuyla Osmanlı tarihinin ilk yüzyıllarının kendine mahsus ve özgün bir geleneği olarak kabul görmüştür.

Kaynaklar

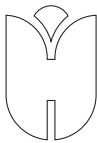
- Adalıoğlu, Hasan Hüseyin. “Osmanlı Tarih Yazıcılığında Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân Geleneği.” *Osmanlı* 8/1999, 286-292, Ankara.
- Adalıoğlu, Hasan Hüseyin. *Muhyiddin Cemali'nin Tevârih-i Âl-i Osmân'ı*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990.
- Afyoncu, Erhan. “Osmanlı Siyasi Tarihinin Ana Kaynakları: Kronikler.” *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi* 1/2 (2003), 101-172.
- Ahmed Âşıkpaşazâde. *Âşıkpaşazâde Tarihi*. haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2013.
- Ahmedî. *İskendernâme*. Baltimore: Walters Koleksiyonu.
- Ahmedî. *İskender-nâmeden Seçmeler*. haz. Yaşar Akdoğan. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988.
- Akgün, Ahmet. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1988.
- Aktemur, Ramazan. *Anonim Osmanlı Vekayinamesi (H. 1058-1106 / M. 1648-1694) Metin ve Değerlendirme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Anonim. *Tevârih-i Âl-i Osmân*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan, 1390.
- Anonim. *Tevârih-i Âl-i Osmân*. İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Tiryak Hanım, 700.
- Anonim. *Tevârih-i Âl-i Osmân*. nşr. F. Giese. haz. Nihat Azamat. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1992.
- Anonim. *Osmanlı Tarihi*. haz. Abdülkadir Özcan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000.
- Âşıkpaşazâde. *Âşıkpaşazâde Tarihi*. haz. Âli Bey. İstanbul. 1332.
- Âşıkpaşazâde. *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*. haz. H. Nihal Atsız. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 1970.
- Âşıkpaşazâde. *Osmanoğulları Tarihi/Tevârih-i Âl-i Osmân*. haz. Kemal Yavuz- M. A. Yekta Saraç. İstanbul: Gökkuşbu Yay., 2007.
- Atik, Kayhan. *Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osmân*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996.
- Atik, Kayhan. *Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osmân*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 2001.
- Aycibin, Zeynep. *Fezleke I-II*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2017.
- Ayhan, Hasan. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân (Trankripsiyon, İnceleme, Dizin)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2003.
- Banarlı, Nihat Sami. “Ahmedî ve Dâsitan-ı Tevârih-i Mülûk-ı Âl-i Osmân.” İstanbul Üniversitesi Türkiyat Mecmuası 6 (1939): 49-176.

- Bayat, Fuzuli. "Öğuznâme." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek-2/375-376. Ankara: TDV Yayınları, 2016.
- Birbiçer, Ali. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1989.
- Çan, Şamil. *XVI. Yüzyıla Ait Anonim Bir Tevârih-i Âl-i Osmân (Gramer İncelemesi-Metin-Dizin)*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Çelebi Hadîdî. *Tevârih-i Âl-i Osmân (1299-1523)*. haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları, 1991.
- Demiroğlu, Ayla. "Behçetü't-Tevârih." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 5/349-350. Ankara: TDV Yayınları, 1992.
- Dervişoğlu, Elif. "Osmanlı Tarih Yazıcılığında Kroniklerin Yeri." *Genç Türkologlar Çalıştayı-Bildiriler*. ed. Hüseyin Yıldız, Abdülkadir Öztürk. 85-95. Ordu: Ordu Üniversitesi Yayınları, 2018.
- Die verschiedenen Textrezensionen des Āsiqpasazāde bei seinen Nachfolgern und Ausschreibern; ein literargeschichtlicher Beitrag zur frühosmanischen Geschichtsschreibung*. nşr. Friedrich Giese, Berlin: 1936.
- Emecen, Feridun M. "Osmanlı Kronikleri ve Biyografi." *İslâm Araştırmaları Dergisi* 3 (1999), 83-90.
- Erkan, Mustafa. "Gazavât-nâme." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/439-440. Ankara: TDV Yayınları, 1996.
- Gazavât-ı Sultân Murâd b. Mehmed Han: İzladi ve Varna Savaşları (1443-1444) Üzerine Anonim Gazavât-nâme*. haz. Halil İnalçık - Mevlüt Oğuz. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1978.
- Gelibolulu Mustafa Âli. *Künhü'l-Ahbâr*, haz. Ali Çavuşoğlu. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2019.
- Gürsu, Uğur. *XVI. Yüzyıla Ait Anonim Osmanlı Tarihi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2005.
- Hadîdî. *Hadîdî Tarihi [Manzum Osmanlı Tarihi] (1285-1523)*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2015.
- Hoca Sadeddin Efendi. *Tâcü't-Tevârih*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 5970.
- Hoca Sadeddin Efendi. *Tâcü't-Tevârih*. 4 Cilt. sad. İsmet Parmaksızoğlu. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1979.
- İbn Kemal. *Tevârih-i Âl-i Osmân: VII. Defter (Tıpkıbasım)*. haz. Şerafettin Turan. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1954.
- İbn-i Kemal. *Tevârih-i Âl-i Osmân: VII. Defter (Tenkidli Transkripsiyon)*. haz. Şerafettin Turan, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1957.
- İbn Kemal. *Tevârih-i Âl-i Osmân: I. Defter*. haz. Şerafettin Turan, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1970.

- İbn Kemal. *Tevârih-i Âl-i Osmân, IV. Defter*. haz. Koji Imazawa. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2000.
- İdris-i Bitlisî. *Heşt Behişt*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Aya-sofya, 3539.
- İğci, Alper. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân (687-920/1288-1514 inceleme ve metin)*. Marmara Üniversitesi: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.
- Imber, Colin. "İlk Dönem Osmanlı Tarihinin Kaynakları." *Söğüt'ten İstanbul'a*. der. Oktay Özel, Mehmet Öz. 39-73. Ankara: İmge Kitabevi, 2005.
- İnalçık, Halil. "Osmanlı Tarihçiliğinin Doğuşu" *Söğüt'ten İstanbul'a*. der. Oktay Özel, Mehmet Öz. 93-119. Ankara: İmge Kitabevi, 2005.
- İnalçık, Halil. "Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı." *Söğüt'ten İstanbul'a*. der. Oktay Özel, Mehmet Öz. 119-149. Ankara: İmge Kitabevi, 2005.
- İpşirli, Mehmet. "Lütfi Paşa." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 27/234-236. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- İnce, Yunus. "Osmanlı Tarih Yazımında Seçkinlik Paradigması ve Bu Paradigmanın Çözülmesi." *OTAM* 43 (Bahar 2018), 51-95.
- Kayaalp, İsa. "Kıvâmi," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/507. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Kemal. *XV. Yüzyıl Tarihçilerinden Kemal Selâtin-Nâme (1299-1490)*. haz. Necdet Öztürk, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2001.
- Kemal Paşa-oğlu Şemsüddin Ahmed İbn-i Kemal. *Tevârih-i Âl-i Osmân: II. Defter*. haz. Şerafettin Turan. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1983.
- Kemalpaşazade (İbn Kemal). *Tevârih-i Âl-i Osmân: III. Defter*. haz. Abdullah Satun. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2014.
- Kemal Paşazade. *Tevârih-i Âl-i Osmân: VIII. Defter*. haz. Ahmet Uğur. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1997.
- Kemal Paşazade. *Tevârih-i Âl-i Osmân: X. Defter*. haz. Şefaettin Severcan. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996.
- Küçükdağ, Yusuf. "Ruhi Çelebi." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/206-207. Ankara: TDV Yayınları, 2008.
- Lütfi Paşa. *Tevârih-i Âl-i Osmân*. 1341.
- Mehmed Neşri. *Kitâb-ı Cihan-nümâ: Neşri Tarihi I-II*. haz. Faik Reşit Unat, Mehmed Altan Köymen. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1949, 1957.
- Mehmed Neşri. *Cihannüma- Osmanlı Tarihi (1288-1485)*. haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014.
- Menage, Victor L. "Osmanlı Tarihçiliğinin İlk Dönemleri." *Söğüt'ten İstanbul'a*. der. Oktay Özel, Mehmet Öz. 73-93. Ankara: İmge Kitabevi.
- Merçil, Erdoğan. "Selçuknâme." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36/397-398. Ankara: TDV Yayınları, 2009.

- Öğuz, Hülya. *Erken Dönem Osmanlı Tarihlerinde Epik Unsurlar (Tevârih-i Al-i Osmanlar)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Oruç b. Âdil. *Tevârih-i Âl-i Osmân (Die frühosmanischen Jahrbücher des Urudsch)*. haz. Franz Babinger. Hannover: 1925.
- Oruç b. Âdil. *Oruç Bey Tarihi*. haz. H. Nihal Atsız. İstanbul: 1972.
- Oruç b. Âdil. *Oruç Bey Tarihi: (Giriş, Metin, Kronoloji, Dizin, Tıpkıbasım)*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın, 2007.
- Özcan, Abdülkadir. "İdris-i Bitlisi." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 21/85-488. Ankara: TDV Yayınları, 2000.
- Özcan, Abdülkadir. "Düsturnâme-i Enveri," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/49-50. Ankara: TDV Yayınları, 1994
- Özcan, Abdülkadir. "Oruç b. Âdil" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 33/425-426. Ankara: TDV Yayınları, 2007.
- Özcan, Abdülkadir. "Heşt Bihişt." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 17/271-273. Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Özcan, Abdülkadir. "Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü." *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 14/1 (2003): 55-62.
- Özcan, Abdülkadir. "Tevârih-i Âl-i Osmân." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40/579-581. Ankara: TDV Yayınları, 2011.
- Özcan, Abdülkadir. "Osmanlı Tarihçiliğine ve Tarih Kaynaklarına Genel Bir Bakış." *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 1 (2013): 271-293.
- Özcan, Abdülkadir. "II. Bayezid Devri Tarihçiliği ve İlk Standart Osmanlı Tarihleri." *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi* 2 (2013): 141-153.
- Özdemir, Rukiye - Aydın, Ahmet. "Osmanlı Tarih Yazıcılığında Muhtasar Umumi Tarihler Üzerine." *Anasay* 3/7 (2019): 105-136.
- Öztürk, Necdet. "Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân'ların Kaynak Değerleri Hakkında." *Osmanlı*. ed. Güler Eren. Ankara: 8 (1999): 755-762.
- Öztürk, Necdet. *Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512)*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2000.
- Salduz, Engin. *Osmanlı'da Farsça Tarih Yazıcılığı ve Hacı Halil Konevi'nin Tevârih-i Âl-i Osmân Adlı Eserinin Tercümesi*. Van: Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Severcan, Şerafettin. *Kemal Paşa-zâde Tevârih-i Âl-i Osmân X. Defter*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri, 1991.
- Söylemez, Faruk. *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmân (1481-1512)*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 1995.
- Şahin, H. "Menâkıbnâme." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/112-114. Ankara: TDV Yayınları, 2004.

- Şahin, Haşim. “Yahşi Fakih.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/180-182. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Şahin, İbrahim Kaya. *Tarihçi Olarak Âşıkpaşa-zâde Tevârih-i Âl-i Osmân Üzerine Bir İnceleme*, İstanbul: Sabancı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2000.
- Şükrullah. *Behçetü't-Tevârih*. İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Nuruosmaniye, 3059.
- Tevârih-i Âl-i Osmân (Die Altosmanischen Anonymen Chroniken)*. nşr. Friedrich Giese. 1, Breaslau: 1922; 2, Übersetzung. Leipzig: 1925.
- Uğur, Ahmet. *The Reign of Sultan Selim I in the Lights of Selim-nâme Literature*. Berlin: 1985.
- Yıldız, Sara Nur. “Şükrullah.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/257-258. Ankara: TDV Yayınları, 2010.

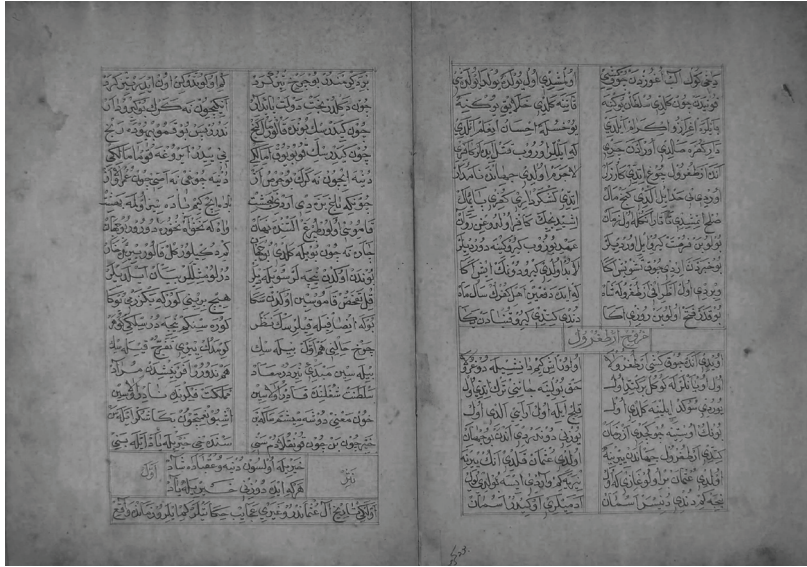
EKLER:

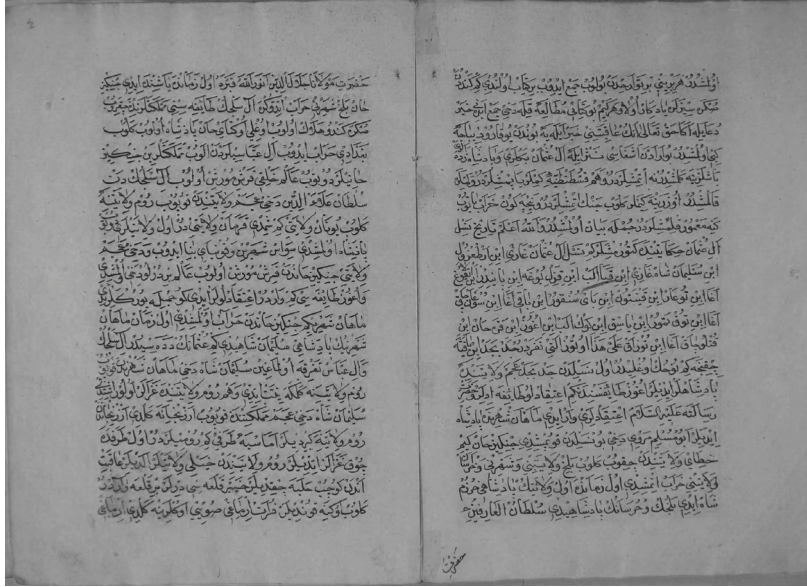
Ek 1: Ahmedi, İskendernâme, Baltimore: Walters Koleksiyonu.

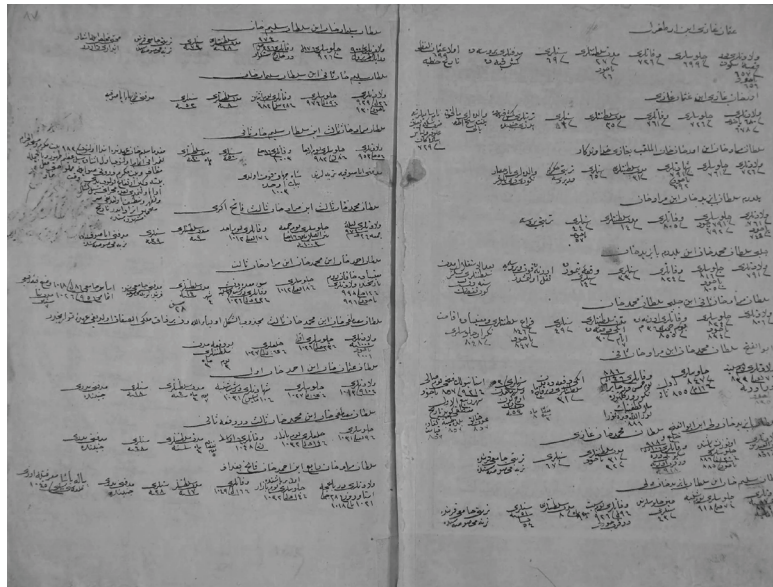
Ek 2: Anonim, *Tevârih-i Âli-i Osman*, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan, 1390.

Ek 3: Anonim, *Tevârih-i Âli-i Osman*, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Revan, 1390.

Ek 4: Anonim, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Tiryal Hanım, 700.

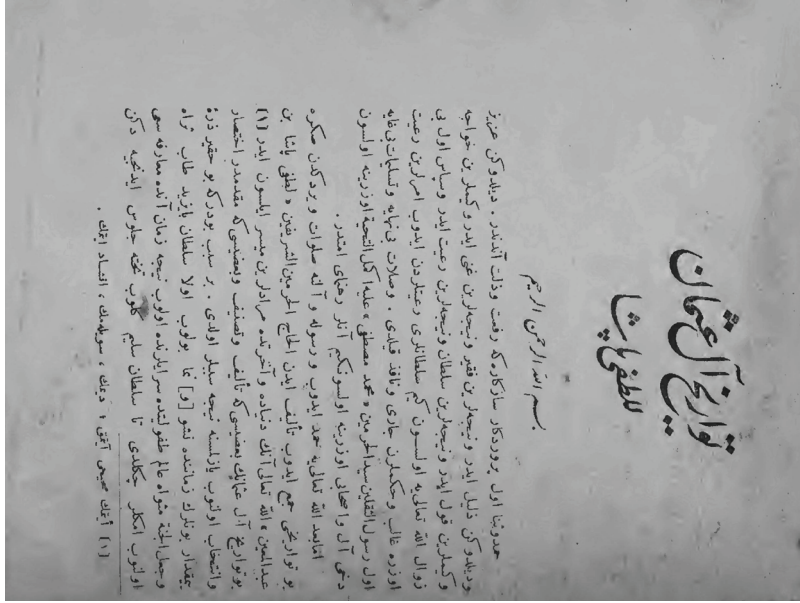
Ek 5: Anonim, *Tevârih-i Âl-i Osman*, İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Tiryal Hanım, 700.

Ek 6: İdris-i Bitlisi, *Heşt Behişt*, İstanbul: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Ayasofya, 3539.

Ek 7: Oruç b. Âdil, *Tevârîh-i Âl-i Osman*, Hannover, 1925.

Ek 8: Lütfî Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osman*, 1341.

Ek 9: Hoca Sâdeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, S970.

